

Ecevit, Yıldız, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul 2001, İletişim Yay.

Yard. Doç. Dr. S. Dilek YALÇIN-ÇELİK*

Türk eleştiri tarihinde, çağdaş Türk edebiyatı konusunda yapılmış akademik incelemelerin sayısı sınırlıdır. Bu yazıda, Prof. Dr. Yıldız Ecevit'in, günümüz Türk romanı üzerine hazırladığı, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar* isimli kitabı tanıtılacaktır. Yazar, asıl uzmanlık alanı olan Alman Dili ve Edebiyatı olmakla birlikte; Türk ve Alman Edebiyatları konusundaki çalışmaları batılı edebiyat kuramları ışığında Türk Edebiyatına ait çözümlemeleriyle de tanınmaktadır.

Kitap, sunuş yazısının ardından, "Giriş", "Metin Çözümlemeleri" ve "Dizin" bölümlerinden oluşmaktadır.

Araştırmacı, kitabının yazılmasına neden olan unsuru şöyle belirtmektedir: 1998 ve 1999 yıllarında kaleme aldığı ve önceden yayınlanan kapsamlı dört inceleme-araştırma yazısının (Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar* -Mayıs 1998-, Metin Kaçan'ın *Fındık Sekiz* -Ekim 1998-, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* -Mart 1999- ve Hasan Ali Toptaş'ın *Bin Hüzünlü Haz* -Kasım 1999-) hepsinin, postmodern edebiyatla bir açıdan bağlantılı olması ve bu yazıların bütünleştirici bir bakış açısı ile tamamlanması ve bir bütün haline getirilmesi gerekliliği zamanla ortaya çıkmıştır. Gerçekte de kitabın temel bölümünü, bu metin çözümlemeleri oluşturmaktadır.

Giriş bölümü, kuramsal bilgilerin verildiği ve örnek çözümlemelere geçmeden önce okurun postmodern estetik üzerine bilgi eksikliğini tamamlama fırsatının elde edebileceği bir plânda yazılmıştır. Yazar bu bölümdeki temel problemleri, "*gerçeklik nedir, geleneksel sanat nedir, modernizm ve ardından gelen postmodernizm roman estetiğinde neleri değiştirdi* türünden sorulara yanıt oluşturmak amacıyla" kaleme aldığını belirtmektedir (Ecevit 2001: 11).

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / ANKARA
sdilek@hacettepe.edu.tr

Yıldız Ecevit, bu soruların cevabını verirken, giriş bölümünü üç temel noktada düzenlemiştir: “*Kozmoloji, Gerçeklik ve Sanat*” alt başlığı altında, sanat ve gerçeklik konuları, XIX. ve XX. yüzyıllardaki gerçek kavramının nasıl bir değişim içerisine girdiği anlatılmış, sanat eserleri ile bağlantı kurularak yorum yapılmıştır.

Giriş bölümünün, “*XX. Yüzyıl Avantgardist Roman Estetiğine Genel Bakış*” adlı ikinci alt bölümünde, öncelikle roman estetiğinde değişen değerler tartışılmıştır. Poetikanın gelişim süreci, Umberto Eco ile ilgi kurularak idealden somut gerçekliğe, oradan soyut ve daha sonra da olanaklıya giden bir yolda anlatılırken, sanatta, XX. yüzyıl başlarındaki biçimsel-yapısal değişiklikler ve bu değişikliklere neden olan unsurlar üzerinde uzun uzun durulmuştur. Değişim süreci, bu kırılma noktasından günümüze kadar getirilmiştir. Estetik modernizmin ne olduğu roman türü esas alınarak tartışılmıştır. Modernist imge, modernist seçkincilik ve estetisizm kavramları ile modernizm düşüncesine açıklık getirildikten sonra postmodernizm konusu anlatılmıştır. Postmodern düşüncenin gelişmesiyle ortaya çıkan postmodern anlatı tanımlanmıştır. Bu anlatı tarzının da özellikleri verilirken, postmodern bir metni okumanın ancak özel bir yöntem geliştirilerek gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır.

Giriş kısmının son alt bölümü, “*Yetmiş Sonrası Türk Romanında Estetik Devrim*” başlığını taşımaktadır. Bu noktaya kadar anlatılan kuramsal bilgiler, genellikle Batı’daki gelişim süreci göz önünde bulundurularak verilmiştir. Sözü ettiğimiz alt bölüm ise, gelişimleri açısından Türk romanındaki değişimi anlatmaya yöneliktir. Burada bir senteze varılmaya çalışılmaktadır. Batı estetik düşüncesinin tarihî gelişimi, Türk estetik düşüncesi ile bir paralellik göstermemekle birlikte, gelinen noktada, Türk romanındaki örnekler, Batı poetikasıdan izler taşımaktadır.

“Metin Çözümlemeleri” kitabın temel bölümüdür. Bu bölümde dört roman tahlil edilmiştir. Seçilen romanların hepsinde postmodern düşüncenin çeşitli açılardan ele alındığını görürüz. Araştırmacı, her bir yazar ve roman için, değişik bir okuma ve eleştiri biçimi geliştirmiştir.

Metin çözümlemeleri için ilk roman örneği, Oğuz Atay’dan seçilmiştir. “Oğuz Atay’ın *Tehlikeli Oyunlar* Romanında Üstkurmaca” başlığını taşıyan bölümde, öncelikle kuramsal bir bilgi verilmiştir. Geleneksel-gerçekçi edebiyatın, dış dünyayı bire-bir yansıtan estetik anlayışının XX. yüzyılda modernist edebiyat estetiği ile nasıl sarsıldığı ve tarihinde ilk

olarak kendisinden öncekilere benzemeyen bir tarzda biçim değiştirdiği anlatılmıştır. Ardından da, çok kısa bir süre sonra XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, yeni bir anlayış doğmuştur. Postmodern edebiyat metinlerinde artık “ne”yin anlatıldığı değil, metinlerin nasıl anlatıldığı/kurgulandığı önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu yeni anlayış gereği, yazar-anlatıcı, bir metni sadece kurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda metni nasıl kurguladığı konusunu ele alıp, onu ikinci bir düzlemde, yeneden anlatmaktadır. Üstkurmaca (metafiction/surfiction), bu tarz metinlerde bir anlatım biçimi halini almıştır. Araştırmacı, verdiği teorik bilgilerden sonra, Dünya ve Türk edebiyatında üstkurmaca tarzını kullanan yazarların kimler olduğunu vermiştir. Yazarın verdiği uzun liste buraya alınmamakla birlikte, edebiyatımızdaki temsilcileri öncelikle sıralamakta yarar vardır. Buna göre, Oğuz Atay, Güney Dal, Orhan Pamuk, Peride Celal, Pınar Kür, Hilmi Yavuz, Erhan Bener ve Hasan Ali Toptaş edebiyatımızın üstkurmaca yazarları olarak anılmalıdır.

Yıldız Ecevit, Türk edebiyatında üstkurmaca kavramını teorik olarak anlattıktan sonra örnek çözümlemesini, Oğuz Atay’ın *Tehlikeli Oyunlar* adlı romanında yapmıştır. Roman üç anlatı düzlemine ayrılmış ve her bir düzlem tanımlanmıştır. Birinci düzlem, gerçek - somut yaşam düzlemi olarak belirlenmiş, burada roman kahramanı Hikmet’in biyografik yaşamı anlatılmıştır. İkinci düzlem, kurmaca düzlemidir ve bu bölümde metin içi öyküler, oyunlar, düşlere yer verilmiştir. Üçüncü düzlem, Hikmet’in iç dünyasının anlatıldığı bölümdür, anılar ve iç konuşmalar yer almaktadır. Metnin dokusu bu genel çerçevede içerisinde verildikten sonra, *Tehlikeli Oyunlar* adlı romanda, üstkurmaca kavramı açıklanmıştır. Bunun için, kitapta, üstkurmaca kavramı ile bağlantı kurulmak koşuluyla “yaşam-kurmaca-oyun”, “metinlerarası evren”, “nasıl ve neden yazıyorum”, “metinden okura” alt bölümleri oluşturulmuştur. Bu yolla hem üstkurmaca kavramı, çeşitli açılardan tanımlanmış, hem de Oğuz Atay’ın romanı üzerinde uygulamalı çalışma yapılmıştır.

Metin çözümlemelerinin ikinci bölümü, Orhan Pamuk’un *Benim Adım Kırmızı* romanına ayrılmıştır. Roman çoğulcu estetik açısından tahlil edilmiştir. Orhan Pamuk’u, XX. yüzyıl Batı romancılarının bir çoğu gibi araştırmacı-yazar olarak tanımlayan Ecevit, romanı da çokkatmanlı bir metin olarak değerlendirmektedir. Metin, aşk ve cinsellik, somut ve soyut, resim ve yazı, sanat ve yaşam, Doğu ve Batı, kör ile gören, yaşam ve ölüm, katil ve maktul, sanat ve cinayet, Tanrı ve Şeytan, ruh ve madde, hayvan ve insan, Kara ile Şeküre, Hüsrev ile Şirin, dün-bugün, özyaşam-

kurmaca, pornografik argo ve Kur'an ayetleri, kırmızı ve mor, hümanizm ve teokratizm gibi birbirinden bağımsız pek çok konuya yer vermektedir. Araştırmacı, yaşam içinde yer alan bu gibi karmaşanın postmodern edebiyatta kurgulanışını, uyumun anlatımından çok karşıtlıkların kargaşasını Orhan Pamuk'un romanında nasıl anlattığını sorgulamaktadır. Romanda çoğulculuk ilkesi sadece, konu düzleminde değil, aynı zamanda metni ele alış biçiminde de görülmektedir. Popüler edebiyat ile sanatsal edebiyatın anlatımlarının karşılaştırılması, resim, minyatür, Kur'an gibi farklı düzlemlerdeki metinlerin bir arada yer alması ve bir kompozisyon oluşturması romanda söz konusudur. Ecevit, yazısının sonuç bölümünde, bu tarz çoğulcu metinlerin okunmasının zor olduğunu ve böylesi anlatıların özel ve özverili bir okur istediğinin altını çizmektedir.

Üçüncü alt bölüm "Hasan Ali Toptaş'ın *Bin Hüzünlü Haz*'ı: Öncü Türk Romanında Romantik Bir Uç Durak" başlığını taşımaktadır. Postmodernist metinleri belirli, sınırlı ölçütler içerisinde değerlendirmenin mümkün olamayacağı gerçeğinden yola çıktığımızda, diyebiliriz ki, kimi metinler, postmodern biçim özellikleri göstermelerine rağmen, modernist sanatın /romanın unsurlarını içlerinde barındırabilirler. Hasan Ali Toptaş'ın romanını bu tarza örnek olarak gösterebiliriz. Prof. Dr. Yıldız Ecevit, Hasan Ali Toptaş için "postmodern bir modernist" tanımlamasını yapmaktadır (Ecevit 2001: 169). Romantik bir duyarlılıkla yazılan romana şiir dili egemendir. Kurgu içerisindeki postmodern unsurlar ise şöyle sıralanabilir: Çoğulculuk ilkesi, karşıtlıkların birbirine harmanlanması, karmaşık ve heterojen bir yapı, grotesk, parodi, masalsı anlatım, polisiye öğeler, gerilim, üstkurmaca, metinlerarası düzlem, imgesel anlatım, dilin bütün olanaklarından yararlanma, varoluş problemi. Ecevit tüm bu unsurların Hasan Ali Toptaş tarafından, romantik bir duyarlılıkla, dil ve kurgu ustalığıyla kaleme alındığını belirtmektedir.

Dördüncü alt bölümde Metin Kaçan'ın, *Fındık Sekiz* isimli romanı değerlendirilmektedir. Araştırmacı, romanı, bir "New Age Anlatısı" olarak çözümlenmektedir. New Age türü, bestseller listelerinde yer alan ve edebiyatımızda Paulo Coelho'nun *Simyacı*, Susanna Tamaro'nun *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git* gibi popüler olmuş romanlar ile örneklenen bir eğilim olarak dikkatleri çekmektedir. Bu tarzda kaleme alınmış kitaplarda, yeni çağ insanının görüşlerini ve duygularını, "bireysel kişiliklerin üstünde var olan daha büyük bir anlam ve amacın ardında"ki gerçekleri temel olarak anlatılmaktadır (Ecevit 2001: 212). Metin Kaçan'ın *Fındık Sekiz* adlı kitabı, İslâm

mistisizmi temel olmak üzere simgesel ve alegorik bir doku ile biçimlendirilmiştir. Destansı-masalsı anlatım, imge ve alegori kullanımı, çoğulculuk ilkesi, metaforik anlatım, üstkurmaca, mistik söylem postmodern anlatıda dikkatleri çekmektedir.

Kitabın sonunda, isim (yazarlar ve kuramcılar), eser adı ve terimlerden oluşan bir dizin bölümü bulunmaktadır.

Postmodernizm, özellikle 1980 sonrası Türk kültür hayatında sözü çok geçen, tartışmalar yaratan bir terimdir. Türk edebiyatında postmodernist eğilimlerin örnekleri de yine aynı dönemde, 1980'li yıllardan itibaren görülmeye başlanmıştır. Ülkemizde henüz kendi doğal seyri (kültürel, sanatsal, felsefi, ekonomik, siyasal gibi) içerisinde postmodernizm oluşumunu tamamlayamadan, Türk toplumu, bu gerçeklikle tanışmıştır. Dolayısıyla postmodernist öğelerin bulunduğu sanat eserlerini tanımak, değerlendirmek, bu gerçekliğin anlamını kavrayabilmek zor olmuştur. Tüm bunlara ilave olarak bir de, postmodern sanat eserlerinin özel bir okuma/seynetme/dinleme/görme ... biçimleri gerektirmesi, yeni bir okuma biçimi oluşturamamış kimseler için bu tarzın anlaşılması/kavranmasını güçleştirmektedir.

Prof. Dr. Yıldız Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar* isimli kitabıyla postmodern roman okurları için, bir kılavuz görevini üstlenmiştir. Kitapta, postmodernizmin teorik açıdan anlatımı, örnek roman çözümlenmeleri yoluyla uygulamalı çalışmalar yapılması bir bilinmezi ortadan kaldırmaktadır. Kitabı okuyanlar, bir yandan çağdaş Türk romanlarını ve Türk edebiyat tarihine ait bilgileri öğrenmekte, diğer yandan da, postmodern bir anlatının özelliklerini görmektedir.